

Fejlettség – teljesítmény – közjó

PUBLICISZTIKA - LVII. évfolyam, 33. szám, 2013. augusztus 16.

A fejlettség látszik. A teljesítmény átüt. A kínált javak bősége érezhető. Ha belépünk egy ország kapuján, mondjuk repülőtéren vagy kikötőben, esetleg országúton, rövid körülnézés után nyilvánvalóvá válik, hogy ahhoz képest, ahonnan jöttünk, vajon fejlettebb vagy elmaradottabb vidékre kerültünk-e, vagy esetleg azonos fejlettségű országban járunk. „Hétköznapi”, megélt közép-európai tapasztalataink alapján nagyon hamar észrevevesszük, ha fejlett vidékről van szó, hogy a szolgáltatások minősége jó, a várólisták viszonylag hamar megszűnnek, a szolgáltatók nem érzik tehernek a kiszolgálást, általában pontosság, megbízhatóság és főleg kedvesen adagolt derű jellemzi az utazót körülvevő világot.

A fejlettség és az elmaradottság kérdései régóta foglalkoztatják a tudományt, a politikát, na és persze az átlagos médiafogyasztót is. Mit is jelent az, hogy egy ország fejlett, milyen kritériumok alapján és mihez képest? Mit takar az a kijelentés, hogy egy ország jól teljesít? Sok egyszerű és hangzatos válasz is születik e kérdésben. Pedig ha van nehéz kérdés, akkor ez ilyen. Főleg, ha olyan tudományosan is pontos választ kívánunk adni, amelyben nemzetközi statisztikák, történelmi, kulturális és más – a gazdasági teljesítménnyel összefüggő mennyiségi és értékalapú – leírások teszik viszonylag teljessé a fejlettségről szóló megállapítást. Nos, sietünk leszögezni, a fejlettség „teremtődésének”, pláne a teremtésének, a jólét „előállításának” bonyolult kérdései régóta munkát adnak a tudományos kutatók seregeinek. Nem árt vigyázni a gyors válaszokkal. De a nehéz kérdések elől kitérni sem ildomos.

Az egyén a saját szintjén a javak, a szolgáltatások, de még az ideológiák-nézetek, világképek tekintetében is viszonylag hamar dűlőre jut akkor, ha arról kell döntenie, vajon a saját pénzéből megvegye-e a számára felkínált jószágot (napilapot, egyetemi kurzust), szolgáltatást (biztosítótársaságét, kórházét, nyugdíjpénztárát). Az egyéni vásárló viszonylag gyorsan, igaz, nem tökéletesen, de jó hibahatárral meg tudja ítélni, hogy a számára felkínált vásárlási helyzetben milyen irányban lép. Ebben az igazán „éles” döntési helyzetben, tehát akkor, amikor a polgár a saját pénzét költi, tudatosan vagy éppen tudat alatt gyorsan kialakít egy rangsort, amelyben kiemelkedik azoknak a javaknak/szolgáltatásoknak a szűkebb csoportja, amelyekre pénzt is hajlandó áldozni, amelyek számára éppen „kellően fejlettek”. Ha az ember nagy értékű javakról beszél, például lakás, autó, televízió vagy mobiltelefon, teljesen természetesnek vesszük, hogy az elköltendő összeget a pénztárcánkhoz, illetve a vásárolni remélt komfortokat az igényeinkhez igazítjuk. Hibázni persze itt is lehet, vagyis, hogy nem sikerül eltalálni az egyén/család pénz-ügyileg megengedhető szintjét, mert vagy „alulról”, vagy „felülről” tévedünk, és így túl- vagy éppen alulfogyasztunk. Ezek a hibák azonban könnyen korrigálhatóak. Ha mondjuk autót veszünk, nem kell túl sokat gondolkodni azon, milyen „fejlettségű” masinát akarunk, mert a tapasztalás, ha tetszik: a nyilvános „népítélet” – és az ár – ezt kellően megalapozza. A megvásárolt áru mögött meghúzódó teljesítmény/fejlettség megítélése nem okoz gondot a pénztárca és az igények közötti gyors megfeleltetés vonatkozásában.

Egy ország teljesítményének, fejlettségének megítélése, nos, már jóval nehezebb ügy. Van más olyan területe is az életnek, ahol a teljesítmény megítélése – legalábbis, ha a dolgot komolyan vesszük – egyáltalán nem magától értetődő, ám mégis rendre sikerül. Ilyen például a sportteljesítmény. Egy átlagos televíziónéző viszonylag könnyűszerrel megmondja, hogy mondjuk az egyik csapat – például a futballban vagy a kosárlabdában – miért jobb rendre egy-egy ellenfelénél. Vagyis a laikus is látja ugyanazt a „fejlettségbeli” és teljesítménykülönbséget, amelyet, a magyar nyelv találó kifejezésével, adott esetben „zongorázni” is lehet. Bár ez utóbbihoz kétségtelenül némi zenei műveltség és jó fülek szükségeltetnek. Ám ha az a kérdés, hogy miben különböznek azok az edzésmódszerek, felkészülési módok és egyéb, a

sportteljesítmény mögött meghúzódó személyi és intézményi háttértényezők, amelyek mind-mind megjelennek a „zongorázható” sportteljesítmény-különbségben, akkor az elemzés jóval mélyebb szintre jut, és egy „beavatott” szakember értelmezésére is szükség van. Ahhoz, hogy kellő megalapozottsággal megítéljük például a háromszoros kupagyőztes német Bayern München futballcsapat sikerének titkát, nos, azt nem lehet elintézni csak azzal, hogy „nézzük meg a költségvetését!”. A nagy költségvetés ugyanis önmagában nem magyarázat. Itt nyilvánvalóan minimum kétirányú, ok-okozati összefüggésről van szó: a nagy teljesítmény vonzza a nagy költségvetést, és viszont. Egy biztos, a sportban a siker titka nem olyan rejtélyes, mint a politikában. A sportban a nagy teljesítményhez tehetség, munka, kitartás és némi szerencse szükséges. Ám a sikerhez az egyéb erőforrásokkal (létesítmények, támogatók és persze a kiszolgáló személyzetek) való tervezett és szervezett gazdálkodás is nélkülözhetetlen. Még fontosabb a folyamatos teljesítménykontroll. Kellenek persze sztárok is. De aligha szükséges elmondani, hogy ők egyedül semmire sem jutnának. Az összteljesítménynek kell jónak lennie és látszania. E megállapítás sem újdonság. Sőt, a mai élsportot értően figyelő számára majdhogynem közhelyes érvelés. De azért vesszük elő, mert analógiákat keresünk ahhoz a helyzethez, amikor meg kell ítélni egy ország saját maga előtti, illetve a külvilág által megmérhető teljesítményét. Ekkor ugyanis jóval kevesebb trivialitással állunk szemben ahhoz képest, mint amikor akár egy nemzetközi „nagyüzem”, legyen az futball vagy autógyártás, teljesítményéről kell beszélni. Legalábbis általános esetben.

Egy országról és annak gazdasági teljesítményéről kiállított tömör, „hivatalos”, egyben „piaci” véleményt nehéz produkálni. Ha egyáltalán lehet ilyen véleménykategóriáról beszélni. Tehát, ha létezik valamilyen megbízhatóan mérhető és így összehasonlítható (nemzetközi versenyképességi, tőkevonzási, üzleti környezeti stb.) országteljesítmény és evvel a mérőszámmal kivívott hely a nemzetközi rangsorban, akkor ezt a „helyezést” is tudni kell megfelelően értelmezni. Legfőképpen azt kell megérteni, hogy egy-egy ilyen hivatalos, nemzetközi országbesorolás milyen konkrét döntések megalapozásához kínál információkat. Ezt pedig ugyanabban az értelemben kell látni, ahogyan a megvásárolt áruhoz kérünk termékleírást, minőségbiztosítást és egyebeket, melyek a döntésünk pénzügyi kockázatát csökkentik. Szuverén országok esetében az államadósság vásárlását rendszerint a hitelminősítők véleménye alapján szokás megtenni. A közvetlen külföldi beruházásokat is megelőzi az országgazdasági profilok és besorolások tanulmányozása. Ezekben a besorolásokon független elemzői rangsorokat kell érteni, amelyek – ha tetszik – „véleménytermékeknek” tekinthetők. E „termékek” folyamatos igény van, és ebben az értelemben a kialakított véleményeknek piaci értékük és áruk van: a piac azt jutalmazza, hogy e szakértői intézetek a viszonylag legmegbízhatóbb metodológiák és statisztikák alapján állítanak ki bizonyítványokat országokhoz köthető teljesítményekről. Vagyis nagyon nagy jelentősége van annak, hogy egy-egy országot befektetésre ajánlott vagy nem ajánlott kategóriába helyeznek-e. Egy-egy ilyen vélemény besűríti több tucat mutatóból egybegyűrt konklúzióként azt, hogy az adósság visszafizetésének kockázata más országokhoz vagy más adósokhoz képest hova helyez el egy-egy országot vagy egy-egy adósságkibocsátót. Ezek a rangsorok súlyozott véleményeket tükröznek, amelyek a külső, az adós országot kívülről figyelő befektetők számára próbálják megítélni az országot bizonyos mérhető teljesítményei alapján. Természetesen itt is lehet tévedni, vagy adott esetben nem figyelembe venni a besorolást. Ám a tévedésekért néha a szó legszorosabb értelmében nagyon nagy árat kell fizetni: például akkor, ha a célba vett ország államadóssága hirtelen értékét veszti, csődbe csúszik. Röviden tehát, a teljesítmény besorolásának nemcsak értelme, hanem effektív piaci értéke is van, ennél fogva a teljesítmény megítélés-módszertana és megbízhatósága rendkívül fontos. Az, hogy egy ország, illetve annak államháztartása hogyan teljesít a nagy nemzetközi intézmények (IMF, Világbank, EU, EKB) véleménye szerint, elcsúszhat ugyan kifejezetten politikai mező irányába is, de az értékeléseknek megvannak a jól meghatározott kritériumai, amelyek teljesítését, illetve maguknak a kritériumoknak az elfogadását a kormányok saját maguk szokták vállalni. Tehát, amikor egy nemzetközi szervezet (IMF, EU vagy EKB) egyébként a tagországok kormányaitól begyűjtött adófizetői pénzt kínál hitelként a rászoruló kormányoknak, akkor vigyáz arra, hogy a nemzetközileg közös pénzt kellő kontroll mellett ossza tovább a „rászorultaknak”. Így tehát létezik egyfajta nemzetközi szolidaritás, pénzügyi kiegyenlítő mechanizmus,

amelynek hatásfoka ugyan nem túl nagy, de ezekkel mégiscsak valamilyen egyensúlyt javító biztosítást kínálnak egymásnak a fejlett országok. A fejlettség egyik látható jele, hogy egyáltalán van valamilyen szintű pénzügyi biztosítás a kormányok között is. Ez a kiegyenlítő mechanizmus nem teljesen magától értetődő. Abban az értelemben például, hogy a pénzügyi méreteikben hasonló vállalatok között ilyen szolidaritás nem létezik, noha az általuk kezelt eszközök mérete és az esetleges csődvészély fennállásának valószínűsége adott esetben gyakran nagyobb is lehet. Egy-egy nagy nemzetközi vállalkonglomerátum által kezelt eszközök értéke könnyen elérheti egy kis vagy akár közepes ország GDP-jének a nagyságrendjét. Tehát méret-oldalról a vállalatok közötti pénzügyi biztosítás fontossága is egyértelmű. Mégis csak a bankokra vonatkozóan alakultak ki intézményes biztosítási rendszerek. Főleg azért, mert ezt az államok saját biztonságuk, a pénzügyi stabilitás mint közjó érdekében is kikényszerítették. Régóta létezik nemzetközileg kialakított bankbiztosítási követelményrendszer is (legújabbán Basel-III elnevezéssel), amely minimális szintű tőkekövetelményeket szab a szolvencia szavatolása érdekében.

*

Ám miért nem mondjuk soha egy országnyi outputot termelő, hatalmas, globális cégre, hogy „fejlett” vagy „elmaradott”, vagy netán, hogy „perifériás”? A vállalatokra nem ragasztanak ilyen címkéket. Ennek az oka viszonylag egyszerű: azért, mert a vállalatok világában egyértelmű a kiválasztódás, ha tetszik, a rangsorba állítás kritériuma. Ez pedig nem más, mint az azonos és nyilvános mértékkel mért és ellenőrizhető pénzügyi teljesítmény. A vállalati teljesítmény sikerének mérőszáma a jövedelmezőség, a jövőbeli expanzió lehetősége. A sikeres vállalat termékeit keresik és veszik. A sikeres vállalat adott esetben több tízezer alkalmazottnak ad tisztességes megélhetést, az államnak adót termel (társasági adót, szja-t és áfát), a tulajdonosok zsebébe pedig profitot tesz. A sikeres vagy jól teljesítő vállalatoknál a siker fenntartásának motívuma több száz éve változatlan: a vállalat saját tőkére vetített nyeresége. Ez sem új megállapítás. De azért kellett leszögezni, mert egyre gyakrabban halljuk, hogy a profitról nem mint hajtó- és szervezőerőről beszélnek, hanem mind sűrűbben hivatkoznak rá – főleg politikai nyilatkozatokban – oly módon, hogy a profit valami bűnös, nemtelen emberi célt szolgál, mely nem ismer istent és korlátokat. Adam Smith óta tudjuk, hogy a friss kiflit hajnalban nem a pék jóindulata sütteti meg, hanem a realizálható profit vonzereje. Ennek a tételnek az ereje mit sem változott az évszázadok során. A jó vállalatok által termelt javak szolgáltatásai azért kelendőek, mert megfelelő áron segítenek kielégíteni természetes vagy annak vélt emberi szükségleteket. A vállalat nem közjót termel, hanem terméket. A közjó termelésében az államra van szükség, de csak jó szereposztásban.

*

És ezen a ponton érkezünk el az egyik legfontosabbnak gondolt megállapításunkhoz: az az ország tarthat igényt a „fejlett” jelzőre, adott esetben a fejlettebb vagy legfejlettebb megkülönböztetésre, amelyekben az emberi szükségleteket a lehető legjobb minőségben, a leggyorsabban és a fogyasztók által a lehető legkevesebb munka ellenértékéért lehet megvásárolni úgy, hogy ezáltal a közjó sem sérül. A közösségi javak is kellő bőségben állnak rendelkezésre. Vagyis az az ország lehet a lista elején, ahol az átlagmunkabér a lehető legtöbb jószágot, szolgáltatást tudja megvásárolni, és ahol hozzáfér a közösségi jószágokhoz is. Ahol sok a jól működő vállalat, ott nagyon valószínű a termékek, szolgáltatások versenyképes áron történő kínálata. Az azonban, hogy a sok jó vállalatból álló országok közül melyik emelkedik ki mint „legfejlettebb”, nagyon sok tekintetben avval van összefüggésben, hogy milyenek az illető országban az állam intézményei. Egy fejlett ország akkor fejlettebb a többinél, ha ugyanazon méretű népességet magasabb jövedelmi és életszínvonalon tud eltartani. A jövedelem és az életszínvonal mutatói

ismertek és ellenőrizhetőek is. Dániában kétévi, Magyarországon nyolcévi fizetésből lehet egy városi lakást venni (persze úgy, hogy akkor semmi másra nem költöttünk). Ez megfogható teljesítménykülönbség.

*

Egy jó gazdasági összteljesítményhez elengedhetetlen egy megfelelően működő, kellő méretű és kellően „áramvonalas” állam, amely a gazdasági folyamatok működését segíti, ha kell, katalizálja, és a kilengéseket enyhíti, továbbá tartósan biztosít olyan jogi-szabályozási környezetet, amelyben az állami beavatkozás elvei és gyakorlata ismert és elismert. Az állammal szemben a vállalatok – amelyek az értéktermelés végső forrásai – nem a közjó (public good) érdekében működnek. A közjó elősegítése és kínálata, vagyis a közösségi jóságok védelme és folyamatos kínálata, az állam kiemelt, mások által nem helyettesíthető feladata. Ebben a meglehetősen összetett feladatsorban, egy ország egész közösségének javát szolgáló közjó „termelésében” vannak kitüntetett területek, ahol az államnak valóban muszáj csak és kizárólag ország- és nemzetgazdasági szintű célokat követnie. Ám ezeknek a céloknak a meghatározása kellő körültekintést igényel. Milyen területekről és célokról van szó pontosan? Egy modern, magát fejlettnak tekintő piacgazdaságban egyszerre kell vigyázni arra, hogy az áru, a tőke és pénz, valamint a vagyontárgy, de főleg a munkapiacok ne kerüljenek veszélyzónába, adott esetben tartósan hibernált állapotba a torz és a rosszul célzó adórendszerek mellélövésai következtében. Ez azt is jelenti, hogy minden fontos piaci szereplő – az egyén, a vállalat, az állami alkalmazott – úgy kell hogy érezze, hogy, noha a meglévő adószintek neki ugyan nem kifejezetten kedvezőek (mindenkinek kedvező adószint nem létezik), mégis tarthatóak egy nagyobb összeomlás vagy hosszan tartó hibernálás nélkül. Tökéletes, de még viszonylagosan optimális adószintek sincsenek tankönyv szerint definiálva. Csak nagyon jó, jó és közepes vagy gyenge, esetleg kontraproduktív adózási rendszerekről beszélhetünk abban az értelemben, hogy melyik kínálja a legösztönzőbb, de még méltányos feltételeket a munkához, a beruházásokhoz és a gazdasági növekedéshez általában. Nem lehet átírni azt a közgazdasági törvényszerűséget, amely szerint a gazdasági növekedést tápláló erők primer forrásai – mesés nyersanyagkincsek hiányában – az egyéneknél és a vállalatoknál találhatók, nem pedig az állam kezében.

Az állam ösztönözni, preferálni és persze büntetni is tud az egyes növekedésre képes szektorok között, de nyerteseket, önmaga által kijelölt „nemzeti bajnokokat” csak nagyon nagy találati pontatlansággal tud azonosítani, ha egyáltalán képes, és kifejezetten nagy áron. Egy viszonylag jól működő állam is képes kell legyen megépíttetni mondjuk egy nagyvárosi pár kilométeres metróvonalat 5-10 év alatt. Budapesten a 4-es metróvonal esetében ehhez 40 év is kevés volt (!) az 1972-es kormányhatározattól a 2014-es átadásig. A 4-es metró szomorú története jól példázza az állam intézményi „alulfejlettségét” és a közjó szolgálatában évtizedeken keresztül átörökölt teljesítményhiányát.

Ha esetleg tényleg független, külső szemlélők által, mondjuk bolygóközi távolságról, a világűrből próbáljuk megállapítani az egyes országok között mérhető „fejlettségkülönbséget”, akkor bizonyára jobb közelítést kapnánk abból a képből, amelyet a megfigyelt, lefényképezett országok energiatérképei (a felhasznált energiák mennyisége, idő- és térbeli eloszlása), illetve az egyes országokat hálózatszerűen összekötő útvonalak, energiavezetékek, vízi, szárazföldi és légi útvonalak sűrűsége jellemez. Egy ilyen távoli fényképről azonban bizonyosan nem láthatóak sem a „fránya” állami intézmények, sem pedig az átlagos munkavállalók fejében tipikusan jelen lévő gondolatok, hogy a mentalitásokról ne is beszéljünk. Ez utóbbi kettőnek pedig vitathatatlanul jelentős a szerepe a végső teljesítmény teremtődésében. Noha az intézmények nem látszanak, az állami szerepvállalások mértéke közvetve akár látszódnak is. Ha mondjuk a Google map fényképezőgépe eltérő, de tipikus színű ruhát hordó munkavállalókat azonosítana, vagy egy modernebb azonosító rendszerrel, például számítógéppel való megfeleltetésben kaphatnánk egy olyan számot, hogy egy adott pillanatban hány ember dolgozik államilag tulajdonolt számítógép billentyűjén, egy ilyen adattal a külső megfigyelő azonnal el tudná különíteni, legalábbis az irodai dolgozók

tekintetében, az állam szolgálatában álló irodai munkaerő mértékét. Azt, hogy a sok alkalmazott valamilyen „közjót” termel-e, persze, már nem tudná eldönteni, csak hosszabb idő távlatában.

A legfontosabb mondanivalónk az állam szerepét, gazdasági teljesítményt segítő funkcióit illetően az, hogy az állami kéz csak ott jelenjen meg – és főleg ne láthatatlanul –, ahol e szerepvállalás senki más (tehát vállalati és polgári szerveződések) által nem helyettesíthető, ahol csak maga a mindenkori államigazgatás, az állami igazságszolgáltatás, a független versenyszabályozó intézmények, a Nemzeti Bank, a környezetvédelmi hatóság stb. kell hogy képviselje a beavatkozást, mégpedig nyilvánossá tett elvek és gyakorlatok alapján.

*

Lássunk erre egy példát! Egy olyan országban, ahol kellő bőségben saját energiaforrás nem áll rendelkezésre, az állam csak a behozatali források diverzifikációját és az elosztás/tárolás hatékonyságát ösztönözheti (a hangsúly az ösztönzésen van). De közgazdasági logika szerint nem szerencsés, ha az állam mint ármeghatározó autoritás lép fel (kivétel rendkívüli helyzetekben: háború, éghajlati katasztrófa, járvány stb.). Az energiatermelő és -elosztó cégek piaci működésének bevált szabályai ugyanis a fejlett országokban régóta ismertek. Ezeknek lényege, hogy az árszabályozás vagy output a saját tőkemegtérülés szabályozása által működik, de célja mindenképpen, hogy a termelő céget erősebb versenyhelyzetbe kényszerítse, és úgy próbálja az állami beavatkozás a vállalati jövedelmezőséget szinten tartani (vagyis azt nem sérteni), hogy például árplafont vagy ársapkát (price-cap) tesz kötelezővé. Úgy kívánja a piacot befolyásolni, hogy az energiatermelőt/elosztót nagyobb termelésre készítse alacsonyabb vagy maximált árak mellett, amely során a jövedelemszorzat (output $\times$ ár) végeredménye csak kicsit vagy nem változik. Ahhoz persze, hogy ez a beavatkozás működjön, számos technikai és piacszerkezeti feltételnek is léteznie kell. De a dolog lényege, hogy a beavatkozás után, kellő alkalmazkodással, az eddig kialakult jövedelmezőség – melyre az üzleti tervek a beruházások idején alapozták – ne sérüljön. A másik legfontosabb megfontolás a beavatkozás pozitív eredményeit illetően pedig az, hogy a fokozódó versenykényszer és ne az adminisztratív kényszer termelje ki a jobb teljesítményt. És ebben a momentumban érkeztünk el ahhoz a megállapításunkhoz, hogy a nagyobb teljesítményre való sarkallás legjobb – a fejlett piacgazdaságban leginkább bevált – eszköze a verseny, amelyben mind a kínálati oldal (tehát esetünkben az energiatermelő vállalat), mind pedig a fogyasztó számíthat helyzete javulására, de legalább arra, hogy helyzete nem fog drasztikusan romlani. Keressék végre az energiafogyasztó kegyeit is! Ám oly módon, hogy a beavatkozás a nagyobb takarékoság, a hatékonyabb felhasználás irányába mutasson, és ne vezessen vissza az elmaradott érdekeltiség deficit állapotába, ahol egy ponton túl az ellátás maga is veszélybe kerülhet. Az állami beavatkozás közjót szolgáló változatai tehát azok, amelyek a piac mindkét oldalán megjelenő szereplők egyikének sem okoznak aszimmetrikusan nagy sérelmet, és amelyek nyomán a jövőbeli beruházások-karbantartások és főleg az energiaellátás biztonsága nem kerül veszélybe. Az átlagos energiaszámlát, „rezsit”, úgy lehet eredményesen, azaz tartósan csökkenteni, ha abban egy új beruházás vagy energiamegtakarító innováció is szerephez jut. Ha lakásszigetelésbe, ablakcserébe, egy új kazánba vagy vízmelegítőbe, napkollektorba ruházunk be, akkor az várhatóan megtérül, és hosszabb távon kellemesen csökkenhet a rezszi. Ehhez viszont инвестиáció szükséges. Ha az energiaárakat tartósan alacsonyan akarjuk tartani, akkor olcsóbb import vagy hazai energiaforrás, illetve takarékosabb felhasználás és kínálati verseny kell. Ez utóbbit állami szabályozással elérni ugyan nem egyszerű feladat, de már számos országban megoldott.

*

A fiatal generációk számára a meglévő személyes tapasztalatok és publikus statisztikák szerint az országteljesítmény megítélése nem tűnik nehéznek. A nyugaton végzett munkáért kapott fizetés, az árak, a szociális és egészségügyi ellátás, az oktatás minősége, az infrastruktúrával való ellátottság, a közlekedés, a szabadidős tevékenységek elérhetősége és ára alapján egyértelműnek tűnik a választás: irány az EU. Az elvándorló munkavállalók százezrei ezt a véleményt erősítik. Ezeknek a munkavállalóknak a döntései, melyek természetesen saját életkörülményeik – igaz, jelentős részben szubjektív megítélés – alapján születnek meg, de az előjelet tekintve mégiscsak egyértelműek: a vonzerőt a számukra fejlettebb és ilyenképpen élhetőbb ország munkapiaca jelenti, ahol ugyanaz a munka sokkal többet ér. Azok a teljesítési statisztikák, amelyek a gazdaság javuló makroállapotáról szóló üzenetekben jelennek meg (államadósság, deficit, munkanélküliség, árfolyamok stb.), ezen fiatal döntéshozók számára nehezen értelmezhetőek. Az ő számukra a „fejlettség” ugyanazt az összefüggést jelenti, amelyet korábban magunk is hangsúlyoztunk, nevezetesen: egységnyi munkájukért sokkal több jószágot, szolgáltatást és ezekkel összefüggésben közösségi (adófizetői pénzekből finanszírozott) javakat vásárolhatnak, mint itthon. Egy ország nagyobb vagy jobb „teljesítménye” bizonyosan megjelenik egy átlagbérből megvehető jószág- és szolgáltatás-kosárban.

Középiskolai tanulmányainkból ismert tétel: a teljesítmény az időegység alatt végzett munka mennyisége. Ez olyasmi, mint a jó futballcsapat teljesítményében mérhető, egységnyi idő alatt lefutott kilométerek száma. A jó csapatteljesítmény megjelenik a stadionbeli és televíziós nézettségek értékeiben, a 10 másodperces hirdetési slotok áraiban is. Ezek ugyancsak összefoglalóan jellemzik a teljesítményt. Az árkülönbség, amely a vezető labdarúgócsapat játékosai, edzői, kiszolgálói és a „futottak még” kategóriába tartozó labdarúgóegyletek megfelelő mutatói között van, szintén teljesítménykülönbséget takar. A sportban a teljesítmény nem elrejtendő, mert olyan „jószág”, amelyet a piac kellőképpen áraz is. Az államok, kormányok teljesítménye ebben az összefüggésben jóval nehezebben értelmezhető és mérhető fogalom, amelyről, ha tisztán kommunikációs politikai üzeneteket és az általában jellemző populizmust lehántjuk, akkor a maradékkal gyakran nem tudunk mit kezdeni. A fejlettebb országban ugyanaz a munka pénzben és más értékekben kifejezve is többet ér, mert az egész gazdaság összességében jobban teljesít, az átlagos foglalkoztatott termelékenysége jobb. Ebben az is benne van, hogy a munkavállaló által kínált végterméket is nagyobb értéken veszik, ezért hajlandó jelentős mértékben elismerni a kínált bér növelésével. A teljesítmény átüt, a fejlettség látszik, a kínált közjavak bősége érezhető.